INTRODUCTION

Sacred art, including that from the last two centuries, has been a key defining feature of Latin culture in Europe, which grew out of the traditions of the Roman Empire. In the 20th century, this included the immensely popular Marian iconography associated with the apparitions at Fátima in Portugal and the image of the Divine Mercy, as depicted by Sister Faustina and painted in Vilnius (then part of Poland), which was disseminated widely from the latter decades of the century onwards.

Research focusing on sacred and religious art from this period is carried out at local academic centres operating under the auspices of nation states. In this context, the work of Polish scholars is particularly notable, given the unique character of their nation's turbulent cultural history. Until the mid-20th century, the reach of Polish culture essentially defined the boundaries of Latin civilisation. During the period of the multi-ethnic First Polish Republic, its influence extended far beyond the borders of ethnic Poland, continuing to thrive despite the collapse of the state and the systematic destruction of its cultural heritage by the partitioning powers. Paradoxically, despite the lack of statehood, the appeal and popularity of Polish culture grew, reaching its zenith at the turn of the 19th and 20th centuries. However, its development across vast swathes of Eastern Europe was brought to an end by the outbreak of two successive world wars. These wars brought about the destruction and dispersal of material assets, and above all the extermination of the population that had built the foundations of Latin civilisation in these regions over the centuries, coexisting harmoniously with the traditions of the Byzantine East. The young states that emerged in these regions after the Second World War have, to varying degrees, distanced themselves from centuries-old traditions. They have rewritten their history, often defying obvious facts, perhaps to emphasise their distinctiveness.

In the current situation, researchers of Polish culture – including sacred art from the last two hundred years – affiliated with domestic academic institutions face a complex task involving a variety of challenges. The simplest of these, as in other countries, is conducting research in ethnically Polish areas that currently lie within the borders of the Polish state. A far greater challenge is safeguarding the cultural herit-

WPROWADZENIE

DOI: 10.15584/setde.2026.19.0

Sztuka sakralna, także w ostatnim dwuwieczu, stanowiła istotny wyznacznik kultury Europy łacińskiej, wyrosłej z tradycji Cesarstwa Rzymskiego. W XX wieku była to między innymi niezmiernie popularna ikonografia maryjna związana z objawieniami w portugalskiej Fatimie czy wizerunek Jezusa Miłosiernego według Siostry Faustyny namalowany w polskim wówczas Wilnie i szeroko rozpowszechniany od ostatnich dziesięcioleci tegoż wieku.

Prace badawcze skoncentrowane na sztuce sakralnej i religijnej tego okresu są prowadzone w lokalnych ośrodkach naukowych działających pod auspicjami państw narodowych. W tym kontekście działalność polskich uczonych ma szczególny charakter, związany z burzliwą historią kultury tego narodu. Jej zasięg w zasadzie do połowy XX wieku wyznaczał granice cywilizacji łacińskiej, a promieniowanie w okresie wielonarodowej I Rzeczypospolitej sięgało daleko poza granice etnicznej Polski i nie słabło mimo upadku państwa i programowego niszczenia jego dorobku przez zaborców. Paradoksalnie, atrakcyjność i popularność kultury polskiej wzrastała mimo braku państwowości, osiągając swoje apogeum na przełomie XIX i XX wieku. Kres jej rozwoju na ogromnych obszarach Europy Wschodniej położył wybuch kolejnych dwu wojen światowych, które przyniosły zniszczenie i rozproszenie substancji materialnej, a przede wszystkim eksterminację ludności budującej przez wieki na tych obszarach zręby cywilizacji łacińskiej w zgodnej koegzystencji z tradycjami bizantyńskiego Wschodu. Młode organizmy państwowe powstałe na tych terenach po drugiej wojnie światowej w różnym stopniu odcinają się od wielowiekowej tradycji, kreując na nowo swoją historię, często wbrew oczywistym faktom, być może w celu podkreślenia własnej odrębności.

W zaistniałej sytuacji przed związanymi z rodzimymi ośrodkami naukowymi badaczami kultury polskiej, w tym sztuki sakralnej ostatnich dwustu lat, stoją złożone zadania. Najłatwiejszym z nich jest, podobnie jak w innych krajach, prowadzenie prac badawczych na terenach etnicznie polskich pozostających obecnie w granicach państwa polskiego. Znacznie trudniejsze stanowi troska o dziedzictwo kultury migrantów napływających przez wieki z Zachodu, przede wszystkim z Niemiec, na piastowskie ziemie, po ostatniej wojnie ponownie przyłączone do Polski. Najtrudniejszym jednak zadaniem jest badanie sztuki polskiej rozwija-

jącej się na Wschodzie, na terenach znacznie przekraczających obszarowo obecne granice Polski. Badania te w dużej mierze łączą się z koniecznością inwentaryzacji i konserwacji obiektów zachowanych często w złym stanie oraz z trudnościami w dostępie do archiwów, wobec obojętnego lub wręcz niechętnego nastawienia elit organizmów państwowych powstałych na gruzach I Rzeczypospolitej.

Artykuły zamieszczone w bieżącym tomie „Sacrum et Decorum" w pewnym stopniu łączą się ze wspomnianą problematyką. Tekst Marii Nitki został poświęcony twórczości Henryka Siemiradzkiego, urodzonego w Charkowie (obecnie na pograniczu Ukrainy i Rosji) w rodzinie carskiego oficera kultywującej polskie tradycje. Siemiradzki to jeden z najwybitniejszych malarzy akademickich swojego czasu związany z Rzymem i Krakowem, gdzie ostatecznie został pochowany w Krypcie Zasłużonych dla Kultury Polskiej przy Kościele na Skałce.

Teksty ks. Wojciecha Lippy i Izabeli Spielvogel oraz Magdy Ławickiej i Krystyny Pawłowskiej łączą się z dziedzictwem kultury niemieckiej na terenach obecnie należących do Polski. Monograficzny artykuł dwojga wymienionych na pierwszym miejscu autorów o nyskich warsztatach sztuki chrześcijańskiej jest plonem żmudnej kwerendy w polskich i niemieckich archiwach i zbiorach muzealnych. Natomiast Magda Ławicka zrelacjonowała historię powstania, zniszczenia podczas drugiej wojny i obecnej pieczołowitej rekonstrukcji dzieła wrocławskiego witrażownika Adalberta Rednera dla Kościoła św. Mikołaja w Gdańsku.

Artykuł Zofii Szot to kolejny tekst na łamach „Sacrum et Decorum" poświęcony Jerzemu Nowosielskiemu – przedstawicielowi współczesnego malarstwa polskiego, którego twórczość głęboko tkwi w tradycji wschodniej ikony i łączy się z biografią artysty wywodzącego się z pokolenia wyrosłego na pograniczu kultur. Twórcą współczesnym, ale należącym już do kolejnej generacji, związanym podobnie jak Nowosielski z Krakowem, jest Romuald Oramus, wzmiankowany w artykule zamieszczonym w poprzednim tomie naszego rocznika. Obecnie proponujemy autokomentarz artysty do własnej twórczości inspirowanej sztuką i muzyką kościelną.

W ubiegłorocznym tomie „Sacrum et Decorum" ukazała się też monograficzna publikacja ukazująca twórczość koreańskiego artysty Kim Ki'Changa i stworzony przez niego cykl poświęcony postaci Jezusa. Tekst ten zainspirował Edwarda R. Gordona do poruszenia na kanwie prac tego twórcy problematyki transkulturowej wymiany między Wschodem a Zachodem analizowanej z perspektywy filozoficzno-religijnej i estetycznej. Niniejszy tom zamyka próba oceny chrześcijańskiej sztuki sakralnej i religijnej ostatnich dziesięcioleci w Europie w kontekście rozwoju kultury współczesnej

age of migrants who, over the centuries, have come from the West – primarily from Germany – to the Piast lands, which were re-annexed to Poland after the Second World War. The most difficult task, however, is the study of Polish art that developed in the East, in territories extending well beyond Poland's current borders. This research is largely linked to the need to catalogue and conserve sites that are often in a poor state of repair, as well as to difficulties in accessing archives, given the indifferent or even hostile attitude of the elites within state institutions established on the ruins of the First Polish Republic.

The articles included in the current volume of "Sacrum et Decorum" are, to some extent, linked to the aforementioned issues. Maria Nitka's text focuses on the work of Henryk Siemiradzki, who was born in Kharkiv (now on the border between Ukraine and Russia) into the family of a Tsarist officer who upheld Polish traditions. Siemiradzki was one of the most notable academic painters of his time and is associated with Rome and Kraków, where he was eventually buried in the Crypt of Honour at the Church on Skałka.

The texts by Fr Wojciech Lippa, Izabela Spielvogel and Magda Ławicka and Krystyna Pawłowska explore the legacy of German culture in areas that are now part of Poland. The monographic article on the Nysa workshops of Christian art is the result of painstaking research in Polish and German archives and museum collections. Meanwhile, Magda Ławicka recounts the history of the creation, the Second World War destruction, and current reconstruction of a stained-glass window by Wrocław artist Adalbert Redner for St Nicholas Church in Gdańsk.

Zofia Szot's article is another piece published in "Sacrum et Decorum" devoted to Jerzy Nowosielski, a contemporary Polish painter whose work is deeply rooted in the tradition of Eastern icons. He hails from a generation that grew up on the cultural frontier. Another contemporary artist belonging to the next generation and linked to Nowosielski and Kraków is Romuald Oramus, who is mentioned in an article published in a previous volume of our annual. Here, we present the artist's own commentary on his work, inspired by ecclesiastical art and music.

Last year's volume of "Sacrum et Decorum" also featured a thematic article showcasing the work of the Korean artist Kim Ki-chang and his series dedicated to the figure of Jesus. Inspired by this artist's works, Edward R. Gordon explores the issue of cross-cultural exchange between East and West from philosophical, religious, and aesthetic perspectives.

This volume concludes with an essay by Marc Daniel Duarte, which attempts to assess Christian sacred and religious art in Europe in recent decades

in the context of contemporary cultural development and the Church's stance towards it.

We present this latest volume to our readers in the hope that it will be received with the same warm interest as previous volumes.

The Editors

Translated by Monika Mazurek

snej i stanowiska Kościoła wobec niej autorstwa Marca Daniela Duartego.

Oddajemy do rąk Czytelników ten kolejny tom z nadzieją, że spotka się on z równym, jak poprzednie – życzliwym zainteresowaniem.

Redakcja

Sacrum et Decorum. Materiały i studia z historii sztuki sakralnej 19 (2026) [*Sacrum et Decorum. Materials and studies on the history of sacred art*], https://journals.ur.edu.pl/setde, ISSN: 1689-5010 (PRINT), ISSN: 2720-524X (ONLINE)
„Wpowadzenie" ["Introduction"], © Grażyna Ryba, Creative Commons CC BY,
DOI: 10.15584/setde.2026.19.0
Artykuł wstępny (Editorial). Data nadesłania artykułu (Received) – 10 października 2026,
data zaakceptowania do druku (Accepted) – 10 października 2026,
data opublikowania (Published) – 15 października 2026